

Pravo v najstarejši dobi in antiki

Vilfan, Uvod v pravno zgodovino str. 24-30

Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev str. 30-40

Korošec, Uvodno poglavje v Rimskem pravu

To prekratko poglavje obravnava v najkrajših potezah začetke prava kot jih lahko rekonstruiramo iz skromnih virov in antropoloških dognanj. Kratko obravnava nekaj najpomembnejših antičnih pravnih spomenikov brez rimskega prava in temeljne razvojne faze zgodnjih državnih tvorb od mestne držav do cesarstev. Na koncu so predstavljeni osnovni pojmi grške polis in uvod v grški teoretski razmislek o pravu in državi.

1. Stopnje razvoja prava in čas

Vse skupnosti niso bile nikdar v zgodovini ob istem času na enaki stopnji razvoja. Praviloma obravnavamo tiste družbe, ki so v nekem obdobju vodilne ali najbolj značilne.

2. Predpravo (Arhaično pravo)

Ali je nujna povezava pravo država? Kjer je družba je tudi pravo. Še danes ne ustvarjajo vsega prava samo državni organi. Tako stanje pa je pravilo skoraj do konca fevdalne dobe

Družbe z glavarji – ukazovanje in pokoravanje, ropanje in menjava

Družbe brez glavarjev - medsebojno popuščanje v sporih, težnja k sožitju in zapleten sistem medsebojnega obdarovanja

Namen prava

1. red in varnost: »eden bodi le kralj«(Homer) kot način preprečiti medsebojne boje, »uničil sem razbojnike« (Ur-namu), bahanje z obzidji v izjavah mezopotamskih vladarjev, gradnja obzidja sproži nasprotja v Uruku

2. pravičnost: Urukagina se hvali, da ni dovolil, da bi bogati prilil reveža k prodaji hiše ali polja, vdove in sirote nisem prepustil mogočnemu (Ur-namu) »sile surove ne ljubijo blaženi večni bogovi, pač pa pravičnost... « (Homer),

3. ureditev oblasti: v Mezopotamiji vladarji prejemajo oblast od božanstev, »eden bodi le kralj«, žezlo ima od boga (Homer)

4. varstvo pred nosilci oblasti: Zgodba o zgovornem kmetu iz starega Egipta, Kalhasova zahteva po varstvu, Terzitova izkušnja, zbori ljudi sprejemajo krivične sodbe in kaznovana je cela skupnost (Homer)

Pravo in država – kriteriji državnosti : ozemlje, ljudje, oblast

Oblast je dejstvo – neomejena oblast brez prava je nasilje

Obstoj institucij oblasti: stalnost, določenost, pravila delovanja – ustaljeni zbori članov skupnosti – agora na Itaki se ne sestane 20 let, priznana veljava običajev, dednost vladarske oblasti

Preproste demokracije – člani skupnosti na zborih odločajo o skupnih zadevah – Toynbee o demokraciji – Atene in Sparta, Gilgameš in mladina Uruka, lažje je voditi množico kot izbrano skupino izkušenih starešin

Družbeno razlikovanje in oblast : dve vrsti zbora Gilgameš in Homer, oblast bogatih, ugled zaradi modrega nastopanja v zborih in vojaških sposobnosti, voditelji dobijo večji del plena Fizična moč prvih voditeljev – nadpovprečna velikost voditeljev in vladarjev; lovec – vojak

3. Prve države in najstarejše civilizacije:

- rečne (poljedelstvo – namakanje – sodelovanje skupnosti),
- na planotah (poljedelstvo v tropskem pasu, kovine in vojska),
- sredozemske (vodne poti olajšujejo menjavo in trgovino)

Delitev dela - presežki in trgovina, poljedelci in nomadi

Sužnji

Mestne države – Sumer, Grčija

Od mestnih držav k cesarstvu (imperijem) – bolj ali manj nasilno podrejanje drugih političnih enot - cesarstva so mešanica različnih tipov organizacije – despotske monarhije in njihovo omejeno trajanje - osebnost vladarja, malo dejavnikov, ki bi različne politične tvorbe povezovale - težavne in počasne zveze, oblast se kaže predvsem v obveznosti dajanja nekih dajatev centralnim oblastem in obveznost sodelovati v vojni, še zdaleč pa ne pomeni poenotenja prava

4. Najstarejši zapisi prava – Ali je zapisano najstarejše pravo?

Klinopisna prava: viri – zapisi prava, listine, leposlovna dela

Najstarejši zapis - Ur- Namujev zakonik: uvod in zaključek poudarek na redu in pravičnosti, pravo in zapis prava kot posebna vrednota, pravičnost v mezopotamskih družbah pogosto pomeni razbremenitev prezadolženih in je tako pomembna, da vladarji po njih označujejo leta svoje vlade - ordal (prednosti božje sodbe - odpade maščevanje), premoženjske kazni Hamurabi: družbeno razlikovanje (« Ljudje » - polnopravni Amoriti, muškene svobodni staroselci, ki se niso upirali Amoritom?, dve vrsti sužnjev - vojni ujetniki in dolžniki), talionsko načelo, civilno pravo (živahna menjava – razvito gospodarstvo ne pomeni pravičnejših medsebojnih razmerij), rodbinsko pravo: monogamija, prvo je nadaljevanje vrste, patriarhat in matriarhat

Prava v verskih besedilih:

- Sveto pismo – mezopotamski vzori, pomen za kasnejšo krščansko civilizacijo in pravo
- Manujev zakonik – Indija med 4. stol. pred in 4. stol. našega štetja, družbene razlike - brahmani, kšatrije, vajšje, šudre - varne in ne kaste, vpliv do današnje dobe,
- Koran in običajno pravo od 7. stol. do danes

Zveza med verstvi in pravom:

- verska besedila vsebujejo pravne norme
- svečeniki so nosilci oblasti (teokracija)
- svečeniki so razlagalci prava in sodniki
- svetišča so lastniki zemlje in gospodarji obdelovalcev (Sumer, še do konca fevdalizma)

5. Polis

Pomen Grčije ni v politični moči grških držav, Grčija vpliva na pravo bolj s svojo pravno mislijo kot pravnimi normami

Raznolikost ureditve grških polis – polis so majhne tako ozemeljsko kot po številu prebivalstva demokratične in aristokratske poteze, državljani imajo svoje prioritete zato je treba udeležbo pri izvajanju javnih zadev plačati, od kraljestva prek tiranije, oligarhije k demokraciji

Viri za spoznavanje grškega prava – zapisi prava, leposlovna dela, govorniki, filozofi Gortinski zakon edini dobro ohranjeni zapis grškega prava: družbeno razlikovanje, posebnosti dedovanja – blagarica, apetairi kot manj vredni svobodni državljani in povezava z vojaško ureditvijo

Pravnopolično izrazje grškega izvora – vrednostni vidik

Grška politična in pravna misel: etične naloge države in prava in dvom

Solon: zmanjševanje premoženjskih napetosti, interpolacija v Iliadi

Sokrat in Platon: prva je pravičnost

Aristotel: zlata sredina

Ključni pojmi :

Predpravo – Država – Polis – Civilizacija – Despot – Demokracija – Aristokracija – Monarhija
– Oligarhija – Anarhija – Teokracija – Sužnji – Svobodni – Polnopravni – Zakonik
(Hamurabijev, Ur-namujev, Manujev, Gortinski) - Talionsko načelo – Patriarhat - Matriarhat

Vprašanja:

Kaj je predpravo in zakaj tak izraz?

Kaj je namen prava?

Kaj je država in od kdaj govorimo o njej?

Katere so bistvene značilnosti preprostih demokratičnih ureditev?

Kakšno družbeno razlikovanje poznajo najstarejše družbe in potem tudi države?

Kaj je mestna država (polis) in kaj imperij?

Kateri so najstarejši zapisi prava in katere so glavne značilnosti teh zapisov?

Kakšna je zveza med verovanji in pravom?

Kaj je polis?

Katere so demokratske (aristokratske) poteze ureditve grških mestnih držav?

Katere pravno-politične izraze grškega izvora poznaš in kaj pomenijo?